

Марија Ж. Ненадић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

У КОРАК С МОДЕРНОМ ПРАГМАТИКОМ

(Christoph Rühlemann, *Corpus Linguistics for Pragmatics: A Guide for Research*, New York: Routledge, 2019, 206 стр.)

Corpus Linguistics for Pragmatics: A Guide for Research (прев. на српски: *Упошреба корпусне лингвистике у прајмајиници: водич за истраживање*) Кристофа Рулемана, професора на Одсеку за енглеске и америчке студије на Филипс универзитету у Марбургу, објављена је 2019. године и представља једну од монографија издавачке куће Рутлиц из едиције посвећене корпусној лингвистици. Књига је намењена студентима и истраживачима који желе да своја будућа истраживања заснују на корпусу. Њена иновативност огледа се, пре свега, у другачијем приступу прагматичком истраживању. Наиме, док је већина досадашњих прагматичких студија заснована на измишљеним примерима, чиме су неретко биле и мета оштрих критика, у овој књизи аутор пружа спој неспојивог – синтезу једне превасходно квантитативне дисциплине као што је корпусна лингвистика и оне која, попут прагматике, своја истраживања темељи на квалитативној анализи. Разлог за то јесте и непосредни циљ монографије – жеља да се докаже да „жив” језик и те како може бити предмет прагматичке анализе праћене релевантним закључцима. Управо је преглед тих резултата приказан у овој књизи, а уз њих аутор прилаже и практичне задатке који имају за циљ да читалачку публику подстакну на критичко размишљање које би пружило бољи увид у област корпусне прагматике.

Како и сам аутор наводи, текст монографије структуриран је у осам поглавља: 1) *Корпусна лингвистика и прајмајиника – увод* (1–15), 2) *Корпусна лингвистика и говорни чинови* (16–47), 3) *Корпусна лингвистика и дејкса* (48–81), 4) *Корпусна лингвистика и прајмајинички маркери* (82–109), 5) *Корпусна лингвистика и евалуација* (110–136), 6) *Корпусна лингвистика и конверзациона структура* (137–175), 7) *Корпусна лингвистика и мултимодалност* (176–198) и 8) *Закључне најомене* (199–201).

У првом поглављу, *Корпусна лингвистика и прајмајиника – увод* (1–15), аутор излаже свој став о важности корпуса у актуелном линг-

¹ mnenadic33@yahoo.com

вистичком истраживању и с тим у вези дефинише критеријуме који морају бити испуњени како бисмо нешто назвали корпусом, стављајући посебан акценат на критеријум репрезентативности, односно разноврсности узорака који доприносе уочавању генералија и шаблона у језику. Као корпус који показује изразиту истакнутост када говоримо о овим критеријумима, а уједно и онај из којег је највише примера цитирано у овој монографији, аутор предлаже разговорни подкорпус Британског националног корпуса. Уз његов детаљан опис истиче се и настојање ове монографије, а то је примена корпусне материје на горепомену-те области које, као целина, сачињавају окосницу прагматике. Потоњи термин заузима значајно место у завршници првог поглавља, а како би га дефинисао, Рулеман се користи Мејевом (1991: 245) дефиницијом, описујући ову дисциплину као „уметност анализе неизреченог”. Аутор заокружује ову целину додатком названим „Глосар транскрипцијских конвенција” који умногоме помаже читаоцима у праћењу анализе одабраних примера.

Друга целина, *Корпусна лингвистика и говорни чиновни* (16–47), представља прво аналитичко поглавље ове монографије. Као и сва наредна поглавља практичне намене, подељено је на четири засебне целине: 1) *Увод*, 2) *Фокус*, 3) *Задашак* и 4) *Даље вежбе*. У уводном делу аутор укратко сумира досадашња запажања о теорији говорних чиновна. Овај теоријски аспект започиње поделом исказа на перформативе и констативе, наводећи да језиком можемо не само описивати, већ и делати. Ауторово интересовање се потом усмерава на категорију перформатива, јер они заправо представљају оно што називамо говорним чиновима. Истиче се и немогућност лингвиста да ове многобројне изразе класификују, па се данас, уопштено узев, прихвата Серлова (1976) таксономија која говорне чиновне дели на пет поприлично отворених категорија: а) асертиви, б) директиви, в) комисиви, г) експресиви и д) декларативи. У наредном потпоглављу, названом *Фокус*, аутор анализира израз *Why don't you* не би ли увидео контекст његовог коришћења. Проучавајући корпус који му је био доступан, Рулеман долази до закључка да ову фразу користимо када желимо поставити питање или пак упутити неку сугестију. Како би и своје читаоце укључио у причу о говорним чиновима, аутор – у делу *Задашак* – наводи следећи израз *Why not +V* (где *V* представља скраћеницу за глагол (енгл. *verb*)), а уз њега и низ питања за даље разматрање. Напоследку, Рулеман закључује поглавље делом названим *Даље вежбе*, који, чини се, представља наставак претходне целине. У њему аутор као додатак задаје још три вежбања намењених онима који желе да продубе своја знања у овој области.

У трећем поглављу – *Корпусна лингвистика и геикса* (48–81) – аутор анализира деиктичке изразе, чија је улога подробније описивање контекста у коме се комуникација реализује. Као и претходно, ово поглавље подељено је на четири истоимене целине. У уводном делу Рулеман истиче да природа деиктичких израза може бити вербална и невер-

бална, а ово становиште поткрепљује примерима преузетим из корпуса. Дајући значај пређашњој категорији, као лингвистички интересантној, наведено је да деиксу никако не смео посматрати као хомогену целину, већ као класу која се састоји из више подкласа. Аутор, стога, изводи следећу поделу: а) персонална (лична) деикса, б) локуцијска деикса, в) темпорална деикса, г) дискурсна деикса, д) емпатијска деикса и ђ) социјална деикса. Након исцрпног теоријског увода, фокус се знатно сужава на социјалну деиксу коју аутор анализира кроз две реномиране студије. Прву је написао Милар (2009) и тиче се смањења броја модалних глагола у енглеском језику, док наредна представља плод коауторства – Рулеман и Хилперт (2017) – и испитује речи и изразе карактеристичне за говорни медијум са све учесталијом употребом у писаном дискурсу. Затим, аутор подстиче своју читалачку публику на примену теоријског аспекта задајући текст у форми дијалога који је преузет из корпуса, а на читаоцу је да тај дијалог и анализира. Поглавље је закључено испитивањем деиктичке и недеиктичке употребе одређеног члана *the*, наводећи да, иако дуго занемариван по питању деиксе, одређени члан јесте деиктички израз. Изузеци јесу, истиче Рулеман, идиоматске употребе, где овај члан нема референцијалну функцију.

Наредно поглавље насловљено *Корпусна лингвистика и прајмашички маркери* (82–109) анализира употребу прагматичких маркера који представљају једно од својстава свакодневне комуникације. Иако је комуникација сама по себи изразито брз процес, реченице које наши говорни апарати производе представљају поприлично кохерентне целине. Један од начина постизања кохезије, Рулеман истиче, јесте употреба прагматичких маркера. Упркос томе што ове изразе преузимамо из свих грана граматике, постоје две функције које су им заједничке: а) саморефлексија, б) контекстуализација. Пређашњом функцијом излаже се тврдња да ови конективи представљају индикаторе онога што се дешава у мозгу говорника. Наиме, самим тим што говорник користи одређени прагматички маркер, можемо закључити какви су ставови говорника, тј. проникнути у његове намере. Потоња функција представља оно што Фрејзер назива кохерентност дискурса. Употреба одређеног прагматичког маркера наговештава говорнику да ли наш дискурс представља елаборацију, одговор или наставак онога што је претходно речено. У фокусном делу Рулеман анализира акустичка својства прагматичког маркера *well* не би ли увидео да ли акустичка својства помажу у разликовању вишеструких функција овог маркера. Наводи се да прагматички маркер *well* има три функције: а) маркер непреферирања, б) маркер рестартовања и в) маркер навођења, али да акустичка својства не доприносе разликовању ових функција. Трећи део, *Загађајак*, намењен је читаоцима које аутор подстиче на анализу прагматичког маркера *be like*. Рулеман наводи да се овај израз јавио у америчком енглеском, те, стога, препоручује СОСА корпус (*The Corpus of Contemporary American English*) за његову анализу. На читаоцима је да испитају инстанце из

различитих периода и одговоре да ли је употреба овог маркера постала временом фреквентнија. У закључном делу аутор се још једном враћа маркеру *well* и задаје низ задатака који би требало да открију начин употребе овог маркера у публицистичком стилу.

Корпусна лингвистика и евалуација (110–136) представља пето поглавље ове монографије. Иако бисмо евалуацију, најпре, описали као врсту процене, аутор дефинише ову појаву као израз који на имплицитном или експлицитном нивоу износи говорников став. У уводном делу фокус је на изразима из категорије модалности и онима који исказују љубазност. Надаље, у делу *Фокус*, Рулеман анализира појаву из домена семантичко-прагматичког интерфејса, а то је евалуативна прозодија. Потоња појава испитује однос леме и скупа семантички сродних речи. Уз овај изузетно апстрактни опис аутор прилаже и прегршт примера који појашњавају шта је то заправо евалуативна прозодија. У наредном делу аутор проучава „репове” (енгл. *tails*), тј. граматичке структуре придодате крају реченице, не би ли је ближе објасниле. Наводи се да ове структуре могу обављати две функције: а) функција разјашњења и б) афективна функција. Након прецизног теоријског описа ових класа, Рулеман даје смернице које треба пратити како бисмо увидели која од ове две функције показује већу учесталост. Целина је заокружена још једним задатком, а то је испитивање евалуативне прозодије глагола *build up*, која се знатно разликује у зависности од тога да ли овај глагол користимо са објектом или без њега.

Наредно поглавље – *Корпусна лингвистика и конверзациона стурктура* (137–175) – излаже достигнућа конверзационе анализе, социопрагматичког приступа дискурсу који тежи да до танчина опише говорни језик. На почетку аутор наводи да се структура говорне размене састоји из два дела: а) исказ и б) интеракцијски след. Прва категорија представља реченицу која се надовезује на претходно речено, на коју саговорник треба да се надовеже. Друга представља оно што називамо говорном разменом. Рулеман предност даје другој класи, подробно анализирајући најмање говорне размене, тј. оне размене које се састоје из само два дела – говорниковог и саговорниковог. Дотиче се и преферанцијалне организације – потпоглавља које образлаже чињеницу да након говорниковог исказа не може уследити било који саговорников исказ, већ само онај одговарајући. Надаље, аутор анализира скуп вербалних и невербалних структура које назива „повратни канали” (енгл. *backchannels*). Ови изрази представљају сигнале које саговорник даје, не би ли говорнику ставио до знања да га помно слуша. Уз приказ најчешћих израза ове врсте описана је и веза ових структура са горепомнутим категоријама. Након тога, у делу *Загађањак*, Рулеман наводи достигнућа лингвисте Теа (2003) који детаљно проучава речи којима започињемо исказе. Читаочев задатак јесте испитивање Теових хипотеза, анализирајући корпус на начин који је аутор предложио. Погла-

вље је закључено делом *Даље вежбе* у којем Рулеман задаје вежбања о преклапању исказа.

Седмо поглавље насловљено *Корпусна лингвистика и мултимодалност* (176–198) бави се комплексношћу проучавања усмене комуникације. Аутор верује да уколико бисмо желели докучити потпуно значење неког разговора, није довољно анализирати само скуп изговорених речи, већ и сијасет невербалних фактора који, такође, доприносе разумевању исказа. Сви ови чиниоци обједињени су једним заједничким термином, а то је мултимодалност. У уводном делу Рулеман прати поделу коју су извршили Арнт и Џени (1987), а према којој се термин мултимодалност грана на три мање класе: а) вербална модалност, б) вокална модалност и в) кинестетичка модалност. Прва и друга категорија показују уску повезаност (вербална модалност појављује се без вокалне модалности само у писаној комуникацији), док трећа садржи низ варијабли, као што су поглед, држање, израз лица и многе друге. Испреплетеност најразличитијих категорија, истиче аутор, и те како утиче на стварање мултимодалног корпуса који, иако у фази константног развитка, још увек нема знатну величину. У наредном потпоглављу фокус је на недовољно истраженом аспекту невербалне комуникације, а то је поглед. Рулеман транскрибује разговор троје људи пратећи пет основних типова погледа: а) поглед ка саговорнику, б) поглед на страну, в) поглед нагоре, г) поглед надоле и д) скретање погледа са једног саговорника на другог. Стављајући посебан акценат на последњи тип, долази се до закључка да говорник све чешће скреће поглед са једног саговорника на другог како се ближи кулминацији приче. Аутор, ипак, истиче да на основу једног транскрипта не можемо закључити да ли се ради о особини појединца који у датом тренутку говори или својству карактеристичном за цело друштво. Наредна особина која нас упућује да ће доћи до климакса приче јесте јачина гласа. Рулеман анализира још један разговор у коме јасно показује да је глас говорника повишен када долази до кулминације приче. Задатак истраживача је да открију да ли се ради о појединачном случају или о једној од карактеристика говорног језика.

У *Закључним најименама* (199–201), последњем поглављу ове монографије, аутор подсећа на њену двоструку намену, а то је да представи читаоцима кључне области прагматичког истраживања и понуди практичне задатке који би подстакли даља проучавања у домену корпусне прагматике. Такође се истиче да мултимодалност представља најкраће поглавље овог дела, што, према речима аутора, никако не имплицира да интересовања лингвиста не теже у том правцу, већ да се ради о јако младој дисциплини из које даља истраживања тек предстоје. Треба истаћи да мултимодални корпус представља корак напред у истраживању интеракције лицем у лице, јер „мултимодалност представља фундаментално стање људске комуникације” (Рулеман 2019: 200).

Монографија *Уиошреба корпусне лингвистике у прамајници: во- дич за истраживање* на разумљив и кохерентан начин показује да постулати реномираних прагматичара не морају бити разматрани на хипотетичким примерима, већ на најразноврснијој корпусној материји која нам је, уз помоћ данашње технологије, надобрат руке. Служећи се методологијом квантитативног, али и квалитативног приступа, аутор је заговорник тезе да ове две методе не треба раздвајати, већ комбиновати зарад добијања што подробнијег лингвистичког описа изучаваних феномена. Сходно томе, књига обилује прагматичким анализама језичких конструкција, а приложени су и табеларни прикази који сведоче о њиховој учесталости. Поред темељно истраженог и научно поткрепљеног теоријског дела, присутни су и практични задаци који имају за циљ да младог научника уведу у свет корпусне прагматике, а пре свега наведу на критички начин размишљања. Како би се тај процес додатно олакшао, аутор наводи и списак коришћене литературе која може бити полазна тачка свакоме ко почиње да се бави овом дисциплином. Узевши у обзир све наведено, закључујемо да је ова монографија уистину вредна пажње.

Литература

- Арнт, Џени 1987: Н. Arndt, W. Janney, *InterGrammar: Towards an integrative model of verbal, prosodic and kinesic choices in speech*, Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Меј 1991: J. Mey, Pragmatic gardens and their magic, *Poetics*, 20, 233–245.
- Милар 2009: N. Millar, Modal verbs in TIME: Frequency changes 1923–2006, *International Journal of Corpus Linguistics*, 14 (2), 191–220.
- Рулеман, Хилперт 2017: С. Rühlemann, M. Hilpert, Colloquialization in journalistic writing: Investigating inserts in TIME magazine with a focus on *well*, *Journal of Historical Pragmatics*, 18 (1), 102–135.
- Серл 1976: J. Searle, A classification of illocutionary acts, *Language in Society*, 5, 1–23.
- Тео 2003: Н. Tao, Turn initiators in spoken English: A corpus-based approach to interaction and grammar, in: P. Leistyna and C. F. Meyer (eds), *Corpus analysis: Language structure and language use*, Amsterdam: Rodopi, 187–207.

Примљен: 22. фебруара 2021.

Прихваћен за штампу марта 2021.